

Thomas Muntz

'Het zit altijd anders dan je denkt'

Hoofdredacteur Muntz (Investico) over het belang van onderzoeksjournalistiek

Door: Bert Koopman

03-04-2025

(Social) impact Interview

Democratische principes – gelijkheid, solidariteit, vrijheid – zijn toe aan groot onderhoud. Ook de journalistiek – onontbeerlijk voor het goed functioneren van de democratie – staat onder druk door nepnieuws en feitenvrije opinies. Het platform Investico, gefinancierd met filantropisch geld, dient de publieke zaak en staat voor diepgravende onderzoeksjournalistiek. We spreken Thomas Muntz, sinds vier jaar de bevlogen en gedreven hoofdredacteur.

Op de redactie van Investico, gevestigd op het voormalige WG-terrein in Amsterdam, is het een drukte van belang. We spreken de hoofdredacteur in een kleine studio die wordt gebruikt voor het maken van podcasts. Verslaggever zijn is een min of meer afgebakend vak. Hoofdredacteur zijn is een veel ruimer vak. Een hoofdredacteur heeft naast het leiden van de redactie te maken met organisatorische en personele zaken, is altijd voor iedereen beschikbaar.

Thomas Muntz, opgeleid als filosoof en politicoloog en in beide disciplines cum laude afgestudeerd, vertelt in een openhartig interview over zijn verschillende rollen. Hij legt uit waarom goede onderzoeksjournalistiek kostbaar is en van publieke waarde kan zijn. Over een praktijk waarmee Investico de macht kan controleren en misstanden aan het licht kan brengen. Vrij van de druk van adverteerders, *clicks* en kijk- of luistercijfers.

Investico, een stichting zonder winstoogmerk, werd in 2024 opgericht door de *Groene Amsterdammer* – het progressieve en intellectuele weekblad. Het platform, door Muntz voorganger Jeroen Trommelen door de eerste moeilijke jaren geloodst, wordt volledig gefinancierd met giften van goede doelen, fondsen en donaties van Vrienden. Investico is een ANBI en dus vrijgesteld van erf- en schenkbelasting. Al het geld gaat naar de journalistieke missie.

Wat wil Investico bereiken?

Muntz: ‘We willen het algemeen maatschappelijk belang dienen en staan pal voor versterking van de democratische rechtstaat. Hoe? We dragen bij aan een geïnformeerd publiek debat door het versterken van onafhankelijke onderzoeksjournalistiek in Nederland. Daarmee samenhangend houden we een onafhankelijke organisatie in stand waarmee we hoogwaardige journalistieke producties leveren, altijd in samenwerking met anderen. En daarnaast verzorgen we een opleiding voor onderzoeksjournalisten.’

Hoe werkt dat in de praktijk?

‘We voeden het publieke debat. Niet door opgeklopte schandalen te presenteren, maar door in nieuws- en onderzoeksverhalen inzichtelijk te maken hoe besluiten tot stand komen in maatschappelijke kwesties die voor Nederland van belang zijn. We kijken waar de uitvoering mogelijk ontspoot en hoe de controle op die uitvoering functioneert. We bieden tegenwicht tegen de korte adem en de incidentgerichtheid die het maatschappelijk debat vaak overheersen.’

Welke rollen vervult u als hoofdredacteur?

‘Dat zijn er vier. Allereerst ben ik chef van de onderzoeksredactie. Daarnaast gaat een groot deel van mijn tijd op aan het naar de juiste plaats brengen van onze journalistieke producties, daarbij samen optrekkend met andere media. Vervolgens leiden we – als gezegd – zelf jonge, talentvolle onderzoeksjournalisten op. En in een laatste rol ben ik in gesprek met filantropische partners en financiers. Met de *fundors* maken we liefst meerjarige afspraken.’

Hoe begrenst je onderzoeksjournalistiek?

‘We werken met 25 journalisten in loondienst en een *pool* van freelancers in een afgebakende projectorganisatie. De collega’s leveren mij onderzoeksvoorstellen aan, compleet met hypothese, planning en begroting. Zo’n onderzoeksvoorstel vormt telkens de basis. Ze hebben dan al een voorstelling van wat er speelt en wat ze te weten willen komen. Maar het zit altijd anders dan je denkt. Uiteindelijk komen ze na maanden onderzoek met een rond verhaal.’

Dan: ‘Dit is niet de makkelijkste tijd voor de media. De reguliere media kampen vrijwel allemaal met slinkende middelen, een afnemend publieksvertrouwen en een *overload* aan informatie. De concurrentie is moordend. Elk medium wil de eerste zijn, de meest clicks halen. In dat spanningsveld ziet Investico het als taak om een voorinvestering te doen die niemand pleegt. Als je ons steunt, steun je nooit één medium. We versterken de hele journalistiek.’

Met welke partijen werkt Investico samen?

‘We zijn begonnen met *Het Financieele Dagblad*, *De Groene Amsterdammer* en *Trouw*. Inmiddels werken we samen met 38 mediapartners onder wie twaalf buitenlandse. Nieuw zijn *NU.nl* en *Zembla*. In elke provincie is er wel een krant, een omroep of een startup waarmee we samenwerken. We onderhouden ons netwerk actief en starten projecten pas als er twee partners meedoen. Zo krijg je de goede onderzoeksvragen. We doen 25 onderzoeken per jaar.’

‘Lokale media-initiatieven, zoals die van het Rotterdamse journalistieke platform Vers Beton, zullen in de komende jaren een grote rol spelen in onze samenwerking met andere partijen. Rotterdam-Zuid geldt bijvoorbeeld als de “slechtste wijk van Nederland”. Het project Nationaal Programma Rotterdam Zuid is duur en technocratisch. En de bewoners hebben weinig te zeggen. Wat betekenen de plannen voor de inwoners van Rotterdam-Zuid?’

Wat moet een onderzoeksjournalist kunnen?

‘Een onderzoeksjournalist brengt nieuwe feiten aan het licht, komt met een eigen claim en heeft daar ruimte voor nodig. Hij of zij heeft niets anders dan de eigen bewijsvoering om te laten zien waarom iets belangrijk is. Meestal op driekwart van het proces komt er een punt dat de balans wordt opmaakt. Dan blijkt wat nog ontbreekt. Daarna is het zaak om een beargumenteerd oordeel te vellen in plaats van de lezer een spiegel voor te houden.’

‘De ideale collega heeft enerzijds iets van de *nutty* professor; anderzijds iets van de schrijver van een *J'accuse*. Na maanden van onderzoek moet de onderzoeksjournalist dus een enorme draai maken en voor ogen krijgen wat hoofd- en bijzaken zijn. En daarnaast vaststellen wie het centrale personage of de leidende instantie is in het verhaal. Dat stelt hoge eisen. Soms moet je collega's over een dood punt trekken; soms zie je getalenteerde collega's afhaken.’

Hoe blijft Investico onafhankelijk?

‘Je kunt journalistieke autonomie goed regelen met heldere afspraken. Iedereen die ons steunt, snapt namelijk het belang van onafhankelijke journalistiek. Partijen bemoeien zich nooit met de journalistieke inhoud, ze zullen nimmer iets opdringen. Hooguit komen ze soms uit pure belangstelling met een wijze raad. Bijvoorbeeld hoe je organisatorisch van startup naar scale-up komt. Wat je daarbij zelf kunt doen en wat een best practice is.’

Op de redactie van Investico

Mediarevolutie

Het gesprek met de politicoloog in Muntz komt op een beroemd debat tijdens de *Roaring Twenties* in Amerika. Het betreft een dispuut tussen de pragmatistische filosoof John Dewey, een van Muntz' helden, en de vermaarde journalist Walter Lippmann. Inzet: het lot van de democratie in een samenleving die wordt gekenmerkt door een mediarevolutie. Denk aan de onstuitbare opmars destijds van de radio, de massapers en de bioscoop.

De VS tobden in deze bewogen jaren met een snel groeiende samenleving (*great society*) én ook met onpersoonlijke sociale relaties, waardoor burgers hun directe betrokkenheid bij en vertrouwen in de politiek en de maatschappij verloren. Er was geen sprake van een evenredige groei qua gemeenschapszin (*great community*). Zowel Dewey als Lippmann zochten naar manieren om deze kloof te overbruggen. Hun uitgangspunt was hetzelfde.

In de manier waarop deze kloof te dichten, liepen hun opvattingen uiteen. Lippmann pleitte voor een soort elite van wijze experts die het land moest leiden. Dewey daarentegen wilde juist een sterkere, meer radicale democratie creëren. Het publiek zou betrokken raken bij de politiek zodra bestaande institutionele vormen geen adequaat kader boden voor het treffen van regelingen voor maatschappelijke kwesties (*no issue, no public*).

Muntz: 'Dewey en Lippmann vonden dat de media de neiging hadden zich los te zingen van de samenleving. Ofwel door zich te identificeren met de macht; ofwel door druk te zijn met zichzelf. Ze veronachtzaamden hun kerntaak: hoor en wederhoor plegen en contact houden met wat er speelt.'
Saillant detail: in de huidige, eveneens roerige jaren twintig is ook sprake van een mediarevolutie met *social media* en AI. Opnieuw staat de democratie onder druk.

Is de journalistiek in crisis?

‘Het gevaar bij veel nieuwsredacties, die het ontbreekt aan menskracht en middelen, is dat het journalistieke oordeel verdwijnt en dat ze een soort neutraal doorgeefluik worden. Terwijl het zou moeten gaan om deze vragen: Wat is hier nou echt nieuws? Hoe breng ik de discussie verder zonder meteen te opiniëren? Goede onderzoeksjournalistiek is kostbaar. Zij vergt meer tijd, geduld en vakmanschap dan de vrije markt kan opbrengen.’

Maakt u zich zorgen?

‘Goede mensen dreigen het vak te verlaten. De druk, ook van aandeelhouders en adverteerders, is groot. Wie het nieuws volgt, heeft echt wel door wanneer een journalist maar wat zit te doen en geen heldere keuzes maakt. Wanneer het gevoel overheerst dat je journalisten niet aan een bepaalde standaard kunt houden, neemt het vertrouwen in de media af. Dan krijg je een soort sportverslaggeving. Het gaat dan alleen nog om de poppetjes en het scorebord.’

Onderzoeken jullie wel eens iets a-politieks?

‘We brachten onlangs in samenwerking met het BNNVARA-programma *BOOS* en *De Groene Amsterdammer* een reportage over de schadelijke gevolgen van zogeheten *retreats* – persoonlijk zelfonderzoek in een afgezonderde omgeving. Uit ons onderzoek bleek dat tijdens deze cursussen en workshops nogal eens klachten ontstaan of verergeren zoals angst, depressie of zelfs psychose. Deze productie werd goed gelezen, beluisterd en bekeken.’

Welk signaal wilt u in dit interview afgeven?

‘Journalistiek is onontbeerlijk voor het goed functioneren van de democratie. Redacteuren van Investico krijgen maanden de tijd om zich in een onderwerp te verdiepen. Denk aan arbeidsuitbuiting, belastingontduiking of georganiseerde misdaad. Al onderzoekend ontwikkelen ze nieuwe strategieën en data-technieken die de hele sector versterken. Investico roept het openbaar bestuur ter verantwoording, met open vizier en altijd met zorgvuldig uitgezochte feiten.’

Tot slot

Er is nog hoop voor diepgravende journalistiek die onafhankelijk kan opereren naast politieke macht en technologische alsook commerciële belangen van mediaconglomeraten. Een journalistieke praktijk vrij in de selectie van onderwerpen, los van de voorkeuren van bepaalde doelgroepen. Het is het oude ideaal van een journalistiek als politieke waakhond en als motor van een geïnformeerd publiek debat, zoals universiteitshoogleraar José van Dijck het formuleerde in een journalistiek handboek.

Een debat dat onmisbaar is voor de democratie die in tijden van chaos en verwarring onder druk staat. Nederland worstelt immers met polarisatie, een parlementaire macht die is verkrumeld en een regering zonder daadkracht. En dat terwijl het land bestuurd moet worden. Kleven er dan helemaal geen bezwaren aan onderzoeksjournalistiek? Niet of nauwelijks. Het enige wat je je kunt afvragen is in hoeverre al die misstanden die volhardende journalisten aan het licht brengen het vertrouwen in de democratie ondermijnen.

Onderzoeksjournalistiek in optima forma

Hoe speurde studiefinancieringsorganisatie DUO naar fraudeurs? Deze vraag stond centraal in het najaar van 2022 na een tip van het Hoger Onderwijs Persbureau. Na een grondige reconstructie stuitten de journalisten van Investico op uitzonderlijk veel rechtszaken waarin vermeende fraudeurs een migratieachtergrond bleken te hebben. Investico zocht vervolgens samenwerking met NOSop3, een cross-mediaal nieuwplatform met een groot en divers publiek.

Samen met collega's van NOSop3 belden de journalisten van Investico ruim tachtig advocaten om er zo achter te komen dat in 97% van hun rechtszaken een beschuldigde student een migratieachtergrond had. Sinds 2012 werden krap tienduizend studenten in het hoger onderwijs en het mbo bestempeld tot fraudeur aangezien zij geen recht zouden hebben op een hogere beurs voor uitwonende studenten. Twee derde maakte bezwaar.

De toenmalige minister van Onderwijs Robbert Dijkgraaf – tegenwoordig universiteitshoogleraar aan de UvA en president van de International Science Council – sprak van 'een verontrustend signaal'. Hij wilde 'grondig nagaan of onze processen wel écht eerlijk zijn'. Waakzaam en alert geworden door de toeslagenaffaire wil de Dijkgraaf weten of de fraudebestrijding 'niet op een impliciete, indirecte manier een discriminerend effect' had. DUO bleek haar eigen fraudebestrijding sinds de invoering ervan in 2012 nimmer te hebben geëvalueerd.

De gevolgen voor studenten van fraudeonderzoek door DUO konden groot zijn. Ze moesten te veel ontvangen studiefinanciering terugbetalen, tot een maximum van drie jaar. Vaak kregen ze daarbovenop een boete. Samen kon dat oplopen tot duizenden euro's. Na publicaties van NOSop3, het Hoger Onderwijs Persbureau en Investico legde minister Dijkgraaf de fraudeopsporing in juni 2023 stil en vroeg PwC om een onafhankelijk onderzoek.

Accountants- en adviesbureau PwC bevestigde op hoofdlijnen het onderzoek naar de fraudejacht van DUO dat NOSop3, het Hoger Onderwijs Persbureau en Investico vorig voorjaar in *De Groene Amsterdammer* en *Trouw* publiceerde. Hieruit bleek dat de fraudeopsporing vooral studenten met een migratieachtergrond trof. Onderwijsminister Dijkgraaf noemde de conclusies van het PwC-rapport 'pijnlijk' en bood namens het kabinet zijn excuses aan.

Alle studenten die tussen 2012 en 2023 door DUO werden bestempeld als vermeende fraudeur zijn door het kabinet financieel gecompenseerd. Het betreft in totaal ruim tienduizend (oud)studenten. Voor deze hersteloperatie is € 61 mln vrijgemaakt.